

Sibel BAĞRIYANIK

Bülent Ecevit Ortaokulu
İngilizce Öğretmeni

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE BAĞIMLILIKLA MÜCADELE

DÜNYA SAĞLIK ÖRGÜTÜNÜN TANIMLAMASINA GÖRE BAĞIMLILIK "BİR MADDENİN VEYA MADDE SINIFININ KULLANIMININ BİR KİŞİNİN BİR ZAMANLAR DAHA BÜYÜK DEĞER VERDİĞİ DİĞER HER ŞEYİN ÖNÜNE GEÇTİĞİ FİZYOLOJİK, DAVRANIŞSAL VE BİLİŞSEL FENOMENLER KÜMESİDİR."

KİŞİ, MADDEYİ ALMAK İÇİN GÜÇLÜ BİR İSTEK VEYA ZORLAMA DUYGUSU DUYAR; MADDE KULLANIMININ SONA ERDİĞİ VEYA AZALDIĞI DURUMLARDA FİZİKSEL YOKSUNLUK ÇEKER.

Bu maddeler, kişide önüne geçilemez bir bağımlılık durumu oluşturur; ruhi ve fiziki tahribata yol açar ve kullanan kişileri maddenin elde edilmesi için her türlü suça itebilecek potansiyel suçlular haline getirebilir. Tıp dilinde "psikoaktif" denilen ve bağımlılık yapan maddeler içinde tütün maddeleri ve alkollü içkilerle birlikte bulunan uyuşturucular, insan vücuduna etkileri ve cinslerine göre sınıflandırılmıştır. Dünya Sağlık Örgütü, 19 çeşit bağımlılık

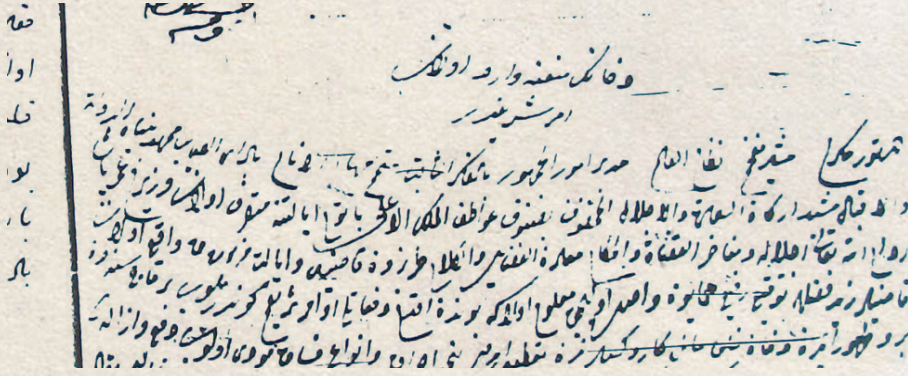
türü ve 8 çeşit de madde bağımlılığı türü belirlemiştir. Bu maddelerden bazılarının sanayinin gelişmesiyle birlikte üretilmeye başlanmasına rağmen bazılarının kullanımının ve psikoaktif bitkilerin varlığının tarihi ve 200 milyon yıl önceye kadar uzandığı düşüncesi, arkeolojik kalıntıların incelenmesiyle bilimsel olarak desteklenmiştir.

İnsanlık tarihinin başlangıcından beri uyuşturucu maddelerin keyif verici, ağrı giderici ve hastalıkları iyileştirici veya bir ritüel ara-

■ Yeşilay'ın Kurucuları Mazhar Osman ve arkadaşları

■ IV. Murad'ın Tütün Yasağı Fermanı

cı olarak kullanıldığı bilinmektedir. "Tarihte yazılı belgelerden bilgi edinebildiğimiz ilk madde alkoldür. Bilinçli bir şekilde üzüm fermantasyonu ve buradan alkol elde edilmesine yönelik ilk veriler MÖ 6000'lerde gerçekleşmiştir. Eski Mezopotamya'ya ait reçete tabletlerinde şarabın ilaç olarak kullanıldığına işaret eden veriler bulunmaktadır." (Uzbay, 2009). Aztek ve Maya uygarlıklarında, 3000 yıl önce Hindular tarafından Eski Roma ve Yunan'da, Mısır ve Pers Uygarlıklarında psikoaktif maddeler yaygın bir biçimde kullanılmaktaydı. Yine Moğol, Türk ve Sibirya bölgelerindeki şaman törenlerinde bu maddelerin kullanıldığına dair bilgiler bulunmaktadır (Ögel, 1997).

İnsanı günlük hayatından koparıp fiziksel, ruhsal, manevi, maddi, bireysel ve sosyal açılardan çöküşe götüren madde bağımlılığı tarih boyunca görülmüş ve önlemeye çalışmak için devletler ve çeşitli kurumlar tarafından bu durumla mücadele edilmeye çalışılmıştır. İlk Müslüman Türk devleti olan Karahanlılar döneminde, Karahanlı Uygur Türklerinden Yusuf Has Hacip tarafından yazılmış olan Kutadgu Bilig'de beye tavsiyeler verilmiş; alkol ve kumarın ülkenin refahını ve düzenini bozacağı birçok beyitte anlatılmıştır:

2092- Dünya beyleri şarabın tadına alıştırlarsa memleketin ve halkın bundan çekeceği zahmet çok acı olur.

2093- Dünyaya sahip olan vaktini kumara verirse memleketini bozar ve kendisi de muhtaç duruma düşer.

Karamanlılardan sonraki Müslüman Türk devletlerinde ise içki resmi hukukları olarak kabul ettikleri kendi fıkıh kitaplarında yasaklanmıştır. Selçuklular ve Eyyubiler devrinde siyasi suikastları ile tanınan Haşhaşilerin esrar kullandıkları bilinmektedir. Mısır'da önceleri izin verilen kenevir ve haşhaş türü bitkilerin üretimi ve ticareti bu maddelerin topluma verdiği zararları gören Türk Memluk Sultanı 1. Baybars tarafından yasaklanmış, kullananlar ve satanlar cezalandırılmıştır.

Osmanlılar döneminde afyon ve benc gibi uyuşturucu maddeler bir yandan ilaç yapımı ve tedavide kullanılırken öte yandan bu maddelerin keyif verici olarak tüketimine karşı mücadeleye devam edilmiştir. Kanuni Sultan Süleyman, tahta çıktıktan bir süre sonra içki kullanımı

konusunda çok sert yasaklar getirmiştir (1520-1566). İçki alınıp satılan yerler kapatılmış, gizlice içenlere şiddetli cezalar verilmiştir. Bu yasağın ilk günlerinde İstanbul'a şarap yüküyle gelen gemilerin yakıldığı anlatılır. Padişah 3. Murat meyhane açılması hakkındaki yasağı, sadece Müslüman mahalleleri için uygulamıştır. Kanuni'den sonra en şiddetli yasak IV. Murat dönemidir. Hem içkiyi hem tütünü yasaklamış, bütün meyhaneleri ve kahveleri yıktırmıştır. Yasağın uygulanıp uygulanmadığını kontrol etmek için geceleri tebdili kıyafet şehirde gezmiştir. IV. Murat'tan sonra yasaklar gevşetilmiş ama daha sonra alkollü içkiler tekrar yasaklanmıştır (1687-1691). Bazı padişahlar yasaklayarak, bazıları da

■ IV. Murad

“ KANUNİ'DEN SONRA EN ŞİDDETLİ YASAK IV. MURAT DÖNEMİDİR. HEM İÇKİYİ HEM TÜTÜNÜ YASAKLAMIŞ, BÜTÜN MEYHANELERİ VE KAHVELERİ YIKTIRMIŞTIR. YASAĞIN UYGULANIP UYGULANMADIĞINI KONTROL ETMEK İÇİN GECELERİ TEBDİLİ KIYAFET ŞEHİRDE GEZMİŞTİR. ”

kontrol altında tutmaya çalışarak alkol ve keyif verici maddelerle Osmanlı döneminde boyunca mücadele etmiştir.

Birinci Dünya Savaşı sonrası ve sonrasında işgal güçlerinin toplumumuzda alkol ve uyuşturucu maddeleri yaygınlaştırmasını ve işgale karşı mücadele ruhunun yıkılmasını önlemek amacıyla Dr. Mazhar Osman Uzman ve arkadaşları tarafından Sultan Vahdeddin'in izniyle 1920'de İstanbul'da 'Hilal-i Ahdar' adıyla bugünkü Yeşilay kurulmuştur. Bu cemiyet, kurulduğu günden bu yana her türlü bağımlılıkla mücadele etmektedir. Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise "Men-i Müskirat" yani "İçki Yasağı" Eylül 1920'de kabul edilmiştir. Bu yasayla her türlü içki üretimi, ithali, satın alınması ve kullanılması yasaklanmıştır. Ancak 1926 yılında alkol yasağı kaldırılmış, yeni yasayla her türlü ispirto ve ispirtolu içki devlet tekeline alınmıştır. Bağımlılık yapan maddelerle ilgili ilk yasal düzenlemeler 1926 yılında getirilmiş olan sınırlamalardır. 1932 yılında Kaçakçılık Kanunu ile de bağımlılık yapan maddelere ağır cezalar ve bir yıl sonra da haşhaş ekimi ve madde üretimine sınırlama ve düzenleme getirilmiştir. Uluslararası alanda da mücadele devam etmiş, Türkiye başta 1971 Psikotrop Maddeler Sözleşmesi ve 1988 BM Uyuşturucu ve Psikotrop Maddelerin Kaçakçılığı ile Mücadele Sözleşmesi olmak üzere bütün anlaşmalara imza atmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin 58 ülke ile uyuşturucuyla mücadele alanında iş birliğine dair hükümler de içeren 100'e yakın belgede imzası bulunmaktadır.

2000 yılında uyuşturucu ve örgütlü suçlarla mücadele ala-

BAĞIMLILIK YAPAN
MADDELERLE İLGİLİ İLK
YASAL DÜZENLEMELER
1926 YILINDA GETİRİLMİŞ
OLAN SINIRLAMALARDIR.
1932 YILINDA KAÇAKÇILIK
KANUNU İLE DE BAĞIMLILIK
YAPAN MADDELERE
AĞIR CEZALAR VE BİR YIL
SONRA DA HAŞHAŞ EKİMİ
VE MADDE ÜRETİMİNE
SINIRLAMA VE DÜZENLEME
GETİRİLMİŞTİR.

nında eğitim vermek üzere "Türkiye Uluslararası Uyuşturucu ve Organize Suçlarla Mücadele Akademisi" kurulmuş ve birçok başarılı çalışma yürütmüştür. Daha etkin ve kapsamlı bir mücadele için "Bağımlılık Yapıcı Maddeler ve Bağımlılıkla Mücadele Ulusal Politika ve Strateji Belgesi" 2006 yılında yürürlüğe girmiş, bu belge kapsamında İlk Ulusal Uyuşturucu Eylem Planı (2007-2009) uygulanmıştır. Şu anda ise "2018-2023 Uyuşturucu ile Mücadele Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planı" yürürlüktedir. Madde bağımlılığının yanı sıra günümüz insanının hayatlarını ele geçiren internet, oyun ve kumar gibi davranışsal bağımlılıklar da Temmuz 2019'da gerçekleştirilen Bağımlılıkla Mücadele Yüksek Kurulu Toplantısı'nda ilk kez gündeme alınmıştır. Yine bu toplantıda, okullara yönelik özelleştirilmiş koruma tedbirlerinin hayata geçirilmesi, narko rehber eğitimleri ile toplumun mücadeleye aktif olarak katılımının sağlanması, 81 ilde danışma merkezleri, yeni AMATEM, ÇAMATEM ve rehabilitasyon merkezlerinin açılması,

ortak bir dil ve strateji sağlayacak iletişim kılavuzunun hazırlanması, rehber öğretmenler eğitilerek okullarda mücadele programının yürütülmesi ve Bağımlılıkla Mücadele Kurullarının 5 alanı da (tütün, alkol, uyuşturucu, teknoloji ve iletişim) kapsayacak şekilde çalışmaya devam etmesi gibi önemli kararlar alınmıştır.

Türkiye'de madde kullanımının önlenmesi konusunda farklı yönlerde hizmet veren pek çok kurum, kuruluş, üniversiteler, yerel yönetimler ve sivil toplum örgütleri çok sayıda çalışma gerçekleştirmektedir. Anayasamızın "Gençlik ve Spor" başlıklı 58. Maddesi'nde, "Devlet; gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır." ifadesi yer almaktadır. Bu bağlamda bağımlılıkla mücadele iki temel üzerinden yürütülmektedir. Birincisi madde kullanımına başlanmasını engellemeye yönelik koruyucu ve önleyici hizmetler olarak adlandırılan mücadeledir. İlk aşama olarak Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, Gümrük Muhafaza Genel Müdürlüğü, Sahil Güvenlik Komutanlığı, Mali Suçlar Araştırma Kurulu, Adli Tıp Kurumu ve Sağlık Bakanlığı; yasa dışı maddelerin ülkeye girmesini, ticaretini, kullanımını önlemek için gerekli müdahaleleri yapmaktadır. Kullanım oranını düşürmek ve farkındalığı artırmak amacıyla Adalet Bakanlığı, Aile Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Yerel Yönetimler, Sivil Toplum Kuruluşları ve Üniversiteler çalışmalar yapmaktadır

(Acar, 2008). Hem eğitim kurumlarında hem de yazılı ve görsel medyada sivil toplum kuruluşları aracılığıyla eğitici ve koruyucu faaliyet programları hazırlanmaktadır. Türkiye; Bağımlılıkla Mücadele Eğitim Programı (TBM) ile Yeşilay ve Milli Eğitim Bakanlığı ile koordineli çalışarak çok sayıda faaliyette bulunmaktadır. Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığına bağlı olarak hizmet veren Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi, bu mücadelede önemli bir yer tutmaktadır. Sağlık Bakanlığı bünyesinde hizmet veren AMATEM (Alkol ve Madde Bağımlılığı Araştırma Tedavi ve Eğitim Merkezi), ÇAMATEM (Çocuk Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi) ve UMATEM (Uçucu Madde Bağımlılıkları Merkezi) de bağımlılığı önleyici çalışmalar yapan kuruluşlardandır.

Bağımlılıkla mücadelede ikinci temel ise madde kullanımına başladıktan sonra bağımlılığın giderilmesine yönelik uygulanan tedavi ve rehabilitasyon hizmetleridir. Ülkemizde 1980 yılında sadece 1 tedavi merkezi bulunurken bu rakam 1990'da 4'e, 2007'de 17'ye ulaşmıştır. Şu anda ise 50'den fazla merkez bulunmaktadır. 1980 yılında kurulmuş ve 1983 yılından beri Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi bünyesinde hizmet veren AMATEM; poliklinik hizmetleri, grup ve bireysel psikoterapiler, taburcu sonrası yakın takip gibi hizmetlerin yanı sıra yatan hasta hizmetleri de vermektedir. Ayrıca 191 Uyuşturucu ile Mücadele Hattı personel eğitimi de dâhil olmak üzere eğitim hizmetleri ile birlikte diğer kurumlara teknik danışmanlık ve

destek hizmetleri sağlamaktadır. Çocuk ve ergen madde bağımlılarına yönelik olarak ÇAMATEM hizmet vermektedir.

Madde bağımlılığı ve davranışsal bağımlılıklarla mücadele çok yönlü yürütülmesi gereken bir süreçtir. Bu geniş kapsamlı sürecin hem ülkelerin hem de ülke içerisindeki kurumların ve ailelerin birbirleriyle iş birliğini gerektiren multi-disipliner bir yaklaşımla ve kararlılıkla yürütülmesi gerekmektedir. Bağımlılığın görülme riskinin en yoğun olduğu yaş dönemi ergenliktir. Bu tespit, eğitim sistemine ve ailelere bu mücadelede çok önemli görevler düştüğünü anlatmakta ve el ele vererek mücadeleyi sorunun kaynağında çözebilme umudumuz olabileceği konusunda bizlere yol göstermektedir.

Kaynakça

- Acar, H. (2008). Türkiye'nin ulusal gençlik politikası nasıl yapılandırılmalıdır. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(1): 1-20
- Başoğlu, T. (2012). Uyuşturucu. *İslam Ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr>
- Ceylan, Ö. (2019). Madde Bağımlılığı ile Mücadelede Sivil Toplum Kuruluşları. *Yüksek Lisans Tezi*.
- Çandarlıoğlu, K. (2015). Osmanlı'da İçki Yasağı. www.belgelerlegercektarih.com
- Mutlu, E. (2018). Madde Bağımlılığı ve İnsan Evrimi. *Bağımlılık Dergisi*, 2018; 19(1): 17-22
- Ögel, K. Türkiye'de Alkol Kültürü. <http://www.ogelk.net> adresinden alınmıştır. Türkiye'nin Uyuşturucu ile Mücadelesi. Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı. www.mfa.gov.tr Uyuşturucu ile Mücadele Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2018-2023
- Uzbay, İ. Tayfun (2009). Madde Bağımlılığının Tarihçesi. *Misem Türk Eczacıları Eğitim Dergisi*. Aralık: 21-22. Madde Bağımlılığı. *Uluslararası Madde Bağımlılığı ile Mücadele Derneği*. <http://umudder.org>
- Yeşilay. <https://yesilay.org/tanitim-rehberi/Yesilay-Tanitim-Rehberi-2018>